

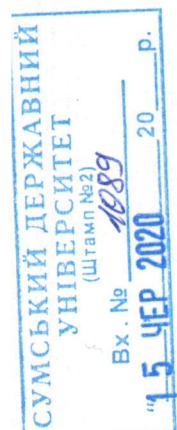
До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.07
Сумського державного університету із
захисту дисертацій на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук.
Вулиця Римського-Корсакова, 2, Суми,
Сумська область, 40000

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Дервянка Богдана Володимировича
на дисертацію Раїмова Руслана Ікрамовича
«АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ
ТА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 – «адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Тема дослідження, яку обрав Р. І. Раїмов є актуальною, оскільки в усьому світі та в Україні природні монополії активно впливають на діяльність домогосподарств і суб'єктів господарювання, ефективність функціонування держави. У сферах енергетики та комунальних послуг багато десятиліть тому сформувалися та продовжують існувати декілька природних монополій. Суб'єкти господарювання та кінцеві споживачі - громадяни не мають вибору постачальника, способу чи механізму постачання, не можуть впливати на ціну та умови постачання. У сферах постачання природного газу та комунальних послуг по відношенню до споживачів не застосовуються правила вільного волевиявлення при укладанні цивільно- та господарсько-правових договорів. Споживачеві пропонується типовий (як виключення – примірний) договір, на істотні умови якого споживач не може вплинути. У таких сферах краще залишити існування монополії, ніж допустити існування конкуренції між дрібними монополістами. У другому випадку країну може очікувати колапс. У Російській Федерації конкуренція між дрібними монополістами призвела до

формування та затвердження різних цін, наприклад, на електричну енергію для громадян і суб'єктів господарювання залежно від регіону. Проте ця держава займає найбільшу у світі площу, а її законодавство передбачає застосування жорстких та високих штрафів як для монополістів-постачальників, так і для споживачів.

Україні доцільно регулювати діяльність суб'єктів природних монополій через застосування різноманітних методів та способів господарсько- та адміністративно-правового регулювання. Друге вирізняється відсутністю економічного інтересу у виконавців державних приписів, проте достатньо швидким та ефективним досягненням потрібного державі результату. Саме дослідженню таких заходів державного впливу на суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг було присвячено дисертаційну роботу.

Відтак, об'єктивно необхідним є дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг. Хоча слід звертати увагу і на обов'язковість та чіткість виконання суб'єктами природних монополій умов публічних договорів, визначених правилами цивільного права при наданні комунальних послуг населенню, та господарського права при наданні послуг з постачання енергії, води, газу тощо суб'єктам господарювання. Контроль за якістю, своєчасністю та законністю у дотриманні своїх зобов'язань суб'єктом природної монополії має здійснюватися за правилами адміністративного права.

На сьогодні існує значна кількість досліджень зазначених проблем українськими та зарубіжними вченими у площині адміністративного, господарського, цивільного, конституційного права, економічних наук, державного управління. Проте окреслене явище потребує ґрунтовного вивчення та постійного вдосконалення законодавчої бази тому, що складність, різноманітність та суперечливість правовідносин за участі суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг вимагають особливої уваги з боку держави та законодавця.

Про практичну та наукову цінність дисертації Р. І. Раїмова свідчить також те, що пропозиції відносно адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг мають слугувати підставою для вдосконалення чинного законодавства. Результати дослідження використані у практичній діяльності ТОВ «Сумитеплоенерго» (довідка від 10.06.2019 р.); ПрАТ «Плазма-ТЕК» (довідка від 12.06.2019 р.) і дозволяють підвищувати якість послуг, які надаються населенню та суб'єктам господарювання.

Наведене вище обумовлює актуальність обраної дисертантом теми дослідження, яке присвячене удосконаленню законодавства і практики адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг.

Новизна результатів наукового дослідження.

Дисертація Р. І. Раїмова є першим в Україні комплексним дослідженням саме адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг, що було здійснено з позицій адміністративно-правової науки, і на основі якого обґрунтовано нові наукові положення і пропозиції до законодавства, покликані сприяти комплексному вдосконаленню відповідних норм і практики їх застосування.

Важливим результатом роботи є доведення доцільності доповнення законодавчого переліку принципів державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій принципами забезпечення економічної обґрунтованості регульованих державою цін і тарифів на товари (послуги) суб'єктів природних монополій; недискримінаційного доступу до товарів (послуг) суб'єктів природних монополій та принципом забезпечення публічного інтересу суспільства на основі збалансування інтересів споживачів та суб'єктів природних монополій (с. 5, 11, 15-16 автореферату; с. 21, 148, 198 дисертації).

Необхідно підтримати наведену автором систему засобів державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері

електроенергетики та комунальних послуг, до яких належать ліцензування; обов'язкова сертифікація; встановлення тарифів та інші (с. 5, 10 автореферату; с. 20-21, 101-102, 204 дисертації).

Також потребує на підтримку удосконалення дисертантом поняття природної монополії, нормативне визначення якого пропонується доповнити шляхом вказівки на функціонування ринків, що перебувають у стані природних монополій у визначених державою сферах, які являють особливий суспільний інтерес (с. 6, 8, 14 автореферату; с. 22, 44, 47, 202 дисертації).

Нагальними для сьогодення є пропозиції автора щодо законодавчого визначення суб'єкта природної монополії як суб'єкта господарювання, який виробляє (реалізує) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії, і включений уповноваженими органами держави до зведеного переліку суб'єктів природних монополій (с. 14 автореферату; с. 29, 37, 73, 202 дисертації).

Достатньо дискусійною, проте логічною і виваженою є пропозиція автора щодо необхідності реформування адміністративно-правового статусу НКРЕКП та нормативного визначення на законодавчому рівні усіх елементів правового статусу єдиного спеціального органу – Національної комісії регулювання природних монополій як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом (с. 5, 9, 15 автореферату; с. 21, 69-71, 74-75, 203-204 дисертації).

Достовірність і обґрунтованість результатів дослідження.

Структура дисертаційного дослідження Р. І. Раїмова відповідає визначеній меті та поставленим завданням дослідження, робота складається із трьох розділів, що містять по три підрозділи. Виклад результатів дослідження здійснено на належному науково-методичному рівні з використанням спеціальної адміністративно-правової термінології. Запропоновані наукові положення, напрацювання та рекомендації автором аргументовано, вони базуються на досвіді, накопиченому у частині адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в історичній площині, а також в географічній – в Україні, європейських та інших державах. Автором

проаналізовано законодавство окремих зарубіжних країн з питань адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг, проведено порівняння із відповідним українським та зроблено висновки і пропозиції.

Обґрунтованість сформульованих автором висновків і пропозицій підтверджується фактом публікації робіт, присвячених темі дисертації (5 наукових статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, включених до переліків, затверджених МОН України (1 стаття – у зарубіжному виданні Республіки Словачія), а також 4 друкованих праць, представлених матеріалами доповідей на конференціях). Висновки і рекомендації автора апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях, що проводилися в Одесі, Дніпрі, Сумах.

Результати дослідження використані у практичній діяльності ТОВ «Сумитеплоенерго» і ПрАТ «Плазма-ТЕК», на що вказувалося вище. Положення дисертаційної роботи використовуються в освітньому процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Господарське право», «Правове забезпечення публічного адміністрування» у Сумському державному університеті.

Деякі положення, висновки та пропозиції, викладені у дисертації, мають дискусійний характер і можуть становити основу для подальших наукових досліджень.

Робота ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, які використовуються в юридичній науці – діалектичного, системно-структурного, формально-юридичного, формально-логічного, порівняльно-правового, логіко-семантичного, сходження від абстрактного до конкретного та інших.

У цілому роботі притаманна логічна довершеність та цілісність, а висновки по роботі характеризуються стислістю та чіткістю.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання теоретичних положень і практичних висновків з дисертаційної роботи у правотворчій та правозастосовній діяльності з метою розвитку та удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг. Положення дисертаційної роботи можуть бути використані при підготовці коментарів та науково-практичних рекомендацій до нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів природних монополій, у правозастосовній практиці при укладанні договорів між постачальниками енергії та споживачами, при подоланні спорів щодо якості послуг суб'єктів природних монополій, підвищенню якості адміністративного контролю з боку НКРЕКП, науково-практичній діяльності, у навчальному процесі при читанні лекцій та проведенні практичних занять за курсами «Адміністративне право», «Господарське право», «Цивільне право», «Правове забезпечення публічного адміністрування» та ін., при розробці навчально-методичних матеріалів із цих дисциплін та інших спецкурсів.

Розроблені в ході дослідження пропозиції про внесення змін до законодавства можуть бути використані у нормотворчій діяльності. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності НКРЕКП, підприємств, установ, організацій, що надають послуги у сферах енергетики та комунальних послуг. Окремі положення та висновки, сформульовані в дисертації, які мають дискусійний характер, можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

Зауваження щодо форми та змісту дисертації.

Схвалюючи в цілому дисертаційну роботу Р. І. Раїмова «Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг», слід звернути увагу на окремі дискусійні моменти, висловити зауваження.

Підтримуючи пропозицію щодо реформування адміністративно-правового статусу НКРЕКП, національних комісій регулювання природних монополій та створення на їх основі єдиного органу – Національної комісії регулювання природних монополій, слід не погодитися із пропозицією щодо призначення голови та членів комісії Кабінетом Міністрів України (с. 5, 9, 15 автореферату; с. 21, 69-71, 74-75, 203-204 дисертації). На нашу думку, оскільки комісія матиме загальнодержавний і міжгалузевий рівень та діятиме на основі спеціального окремого закону, то призначення і звільнення голови, заступників та членів має здійснюватися за аналогією із призначенням і звільненням голови, заступників та членів Антимонопольного комітету України.

Автором пропонується встановлення можливостей реформування адміністративно-правового регулювання ринків, які перебувають у стані природних монополій, шляхом стимулювання конкурентних засад в окремих їх сегментах (с. 6, 13, 17 автореферату; с. 22, 200 дисертації). Як аргумент автор посилається на досвід ЄС. Проте конкретики ні в авторефераті, ні в роботі немає; на який саме досвід ЄС посилається автор не зрозуміло.

У роботі дістало подальшого розвитку положення щодо уявлення про межі публічного інтересу в адміністративно-правовому регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій, що дало змогу встановити умови забезпечення справедливого балансу між публічними та приватними інтересами на ринках електричної енергії та комунальних послуг, що перебувають у стані природної монополії (с. 6, 12 автореферату; с. 22, 160-172 дисертації). В цілому є позитивним застосування автором категорій саме «публічний інтерес» і «приватний інтерес», а не помилкових категорій «публічне право» та «приватне право», проте як саме на основі законодавства держав-членів ЄС визначається баланс між публічними і приватними інтересами учасників відносин у сферах енергетики та комунальних послуг у дисертації та рефераті не роз'яснено.

Всебічно підтримуючи надання у роботі авторського визначення поняття «адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій», не зрозумілими залишаються практична, нормативна і теоретична

його складова. Автором не пропонується його внесення до жодного НПА, не пропонується його використання на практиці надавачами комунальних послуг чи постачальниками енергії, не вказується на необхідність застосування як правової доктрини.

Слід зазначити, що 24 грудня 2019 року НКРЕКП було прийнято постанову за № 3013 «Про встановлення тарифів для ТОВ «ОПЕРАТОР ГТС УКРАЇНИ» на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на регуляторний період 2020 – 2024 роки», якою було встановлено обов'язок побутових споживачів окремо сплачувати за транспортування до їхніх осель природного газу. Промислові споживачі також сплачують вартість послуг з розподілу електричної енергії, що у відносно недалекому майбутньому доведеться робити і побутовим споживачам. На нашу думку, це є невірним, оскільки при купівлі у магазині продукції, зокрема і у суб'єкта природної монополії, споживач сплачує її вартість, у складі якої вже закладено транспортні витрати. Цікавою та вагомою має бути фахова думка юриста, який професійно займається саме подоланням проблем адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг. На жаль, у роботі названі проблеми не піднімалися і, відповідно, така думка на проблему відсутня.

Загальний висновок по дисертації.

Дисертація Р. І. Раїмова є завершеною фундаментальною роботою, що виконана на достатньо високому науково-теоретичному рівні і містить нові науково обґрунтовані положення і результати проведених автором досліджень адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг, які розв'язують конкретне наукове завдання з виявлення та пропозиції напрямів подолання теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності суб'єктів природних монополій в Україні та захисту економічних та інших інтересів споживачів їхніх послуг.

Оформлення дисертації та її автореферату в цілому відповідає вимогам, що ставляться МОН України до робіт такого рівня. Результати роботи в достатній мірі знайшли відображення у виданнях, офіційно визначених для оприлюднення положень дисертацій; обговорювалися на наукових конференціях.

Дисертація Р. І. Раїмова відповідає спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Автореферат дисертації та основні положення дисертації ідентичні за змістом.

Вищезазначене дає підстави зробити висновок, що дисертаційну роботу «Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг» виконано відповідно до вимог пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою КМУ від 24 липня 2013 року № 567, а автор дисертації Руслан Ікрамович Раїмов заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент
професор кафедри господарсько-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту
МВС України,
доктор юридичних наук, професор

12.06.2020

Б. В. Дерев'янко

**Підпис професора кафедри
господарсько-правових дисциплін
ДЮІ МВС України,
д.ю.н. Дерев'янко Б.В. засвідчую
начальник ВРСЗ ДЮІ МВС України
майор поліції**

Вікторія КОТОВА